

Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie

Problematyka przestępczości zorganizowanej od kilkudziesięciu lat jest przedmiotem rozmaitych debat na forach międzynarodowych. Dokonanie diagnozy zjawiska przestępczości zorganizowanej, jej stanu, dynamiki i struktury łączy się w pierwszym rzędzie z potrzeby wypracowania odpowiedniej definicji tego pojęcia. Nie jest to zadaniem łatwym. Wszelkie próby definicyjnego ujęcia fenomenu przestępczości zorganizowanej natrafiają z powodu jej szczególnego charakteru, na trudności¹.

Przestępczość zorganizowana jest zjawiskiem złożonym w ramach, którego nielegalne struktury obejmują swoją kontrolą wiele dziedzin życia społeczno-gospodarczo-politycznego. Część z nich specjalizuje się w popełnianiu przestępstw w wybranych – najcięższych kategoriach, a pozostałe prowadzą tak zwaną działalność wielokierunkowa (multiprzestępczą)².

O postępującym w szybkim tempie odmitologizowaniu fenomenu definicji przestępczości zorganizowanej w Polsce przesądziły nowe realia polityczne i gospodarcze, które wpłynęły na zmianę struktury i metod popełnienia przestępstw. Potrzeba wypracowania tego rodzaju definicji tej przestępczości stała się szczególnie paląca w działaniach zmierzających do utworzenia w Komendzie Głównej Policji Biura do Walki z Przestępczością Zorganizowaną. Ostatecznie przez pojęcie przestępczości zorganizowanej rozumie się działania związków przestępczych zorganizowanych z chęci zysku, dla dokonywania różnych przestępstw, zarówno kryminal-

¹ E. W. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 23.

² Tamże, s. 83.

nych, jak i gospodarczych, z prawdopodobnym użyciem siły, szantażu i korupcji, których celem jest wprowadzenie nielegalnych zysków w oficjalny obrót. Jednocześnie zostało wyodrębnionych kilka cech charakterystycznych dla tej przestępczości: działalność z chęci zysku lub żądzy władzy; działalność bezterminowa lub długoterminowa; podział ról, zadań lub kompetencji między członkami grupy; specjalna hierarchia; dyscyplina i wewnętrzna kontrola członków grupy przestępczej; stosowanie przemocy lub innych środków zastraszania; popełnianie przestępstw o znacznym ciężarze gatunkowym; działalność na skali międzynarodowej; pranie brudnych pieniędzy; wywieranie wpływu na politykę administracji i organy ścigania³.

Przesadą byłoby stwierdzenie, że korzenie przestępczości zorganizowanej w Polsce sięgają wielu lat, a nawet wieków, wstecz. Można raczej mówić o długofalowym rozwoju przestępczości zawodowej, która stała się podwaliną współczesnej przestępczości zorganizowanej.

Z zapisków historyków wynika, że już w okresie średniowiecza i odrodzenia istniały grupy złodziei zawodowo zajmujących się kradzieżami. Przez wiele wieków proceder ów uległ profesjonalizacji, by w XX wieku, w okresie międzywojennym przybrać charakter „trwałych związków, organizacji zawodowej, której celem jest wzajemna pomoc i ułatwianie członkom działalności przestępczej”, co przejawiało się najczęściej w udzielaniu pomocy aresztowanym i skazanym członkom grupy oraz ich rodzinom.

Oprócz grup złodziejskich, w okresie międzywojennym dosyć sprawnie na wszystkich polskich granicach działały też grupy przemytników. Zajmowały się one procederem zawodowo, działając w grupach o określonej strukturze organizacyjnej. Ich rozwój związany był, w szczególności, ze słabością ochrony granic, z różnicami w rozwoju gospodarczym Polski i państw graniczących, z mentalnością ludzi zamieszkujących tereny przygraniczne,

³ Tamże, s. 30.

a także z trudnością ekonomiczną państwa, niedostatkami w zaopatrzeniu, tradycjami przemysłowymi z okresu zaborów.

Po II wojnie światowej grupy przestępców zawodowych ponownie rozpoczęły swą działalność. Sprzyjało temu szereg czynników, będących zarówno rezultatem zakończonej wojny, jak i trudnych warunków powstałych w nowej socjalistycznej rzeczywistości. Popełnianiu przestępstw sprzyjała słabość państwa w wielu dziedzinach, co dla obywateli skutkowało brakami w zaopatrzeniu i niskimi zarobkami. Z kolei nieprawidłowości w zakresie administrowania, zarządzania, nadzoru i kontroli mieniem społecznym, stanowiły przyczyny popełnienia przestępstw zagarnięcia mienia i spekulacji.

Dobrze radzących sobie grup w socjalizmie stanowili złodzieje kieszonkowi. Działali oni w tzw. zespołach przestępczych, którymi rządziły określone reguły postępowania.

Fakt istnienia grup przestępczych potwierdzały różne badania. Wynikało z nich, że posiadały one strukturę, hierarchię, własne wypracowane metody, łatwość dostosowywania do zmieniających się warunków.

Podobnie informacje świadczące o zawodowym, a nawet dobrze zorganizowanym charakterze posiadali też funkcjonariusze policji. Pomimo, że przestępczość ta w niektórych sferach wykazywała wysokie poziomy zorganizowania, to jednak nie nazywano jej adekwatnie do sytuacji, a określono przestępczością zawodową.

Należy pamiętać, że każde kolejne społeczeństwo dziedziczy po poprzednim pewien stan przestępczości. Przestępstwa dokonywane w tym okresie posiadały już, więc swoją historię z okresu międzywojennego, zatem część przestępstw popełnianych po 1989 roku miała swe początki wiele lat wcześniej⁴.

Zorganizowane grupy przestępcze działają przez swoich członków. Przestępcza działalność grup to działania ich członków, realizowane w ramach tych grup oraz na ich rzecz. Działania prze-

⁴ E. W. Pływaczewski, dz. cyt., s. 153–157.

stępcze członków, nie mogą wchodzić w zakres działalności prowadzonej przez te grupy.

Na działanie podejmowane przez członków grup zorganizowanych w ramach działalności tych grup i na ich rzecz można spojrzeć z dwóch punktów widzenia. Po pierwsze działania te realizowane są przez członków grupy przestępczej mogą być popełniane, biorąc pod uwagę liczebność składu osobowego, w konfiguracji wieloosobowej, dwuosobowej lub pojedynczo. Po drugie, działania grup członków tych grup mogą być, ze względu na ich wcześniejsze zaplanowanie i przygotowanie, okazjonalne lub zorganizowane⁵.

Dwa podstawowe rodzaje zorganizowanych grup przestępczych: grupy zagrażające bezpośrednio obywatelom – sprawcy to najczęściej posłuszni przywódcom, brutalni, wysportowani młodzi ludzie, często uzależnieni od narkotyków lub alkoholu, posiadający broń palną, bezwzględni, tworzący grupę nietrwałą i zmienną. Sprawcy drugiego rodzaju działający w tych strukturach są najczęściej wykształceni i wyspecjalizowani w wielu dziedzinach. Struktury przestępcze wyspecjalizowane w działalności na szkodę Skarbu Państwa, systemów bankowych, innych podmiotów gospodarczych.

Organizacje przestępcze chętnie do swojego grona przyjmują osoby związane ze światem przestępczym i takich, którzy mają układy i znajomości z „odpowiednimi” osobami lub organizacjami, do działalności niewymagającej specjalnych umiejętności, ale narażonej najbardziej na dekonspirację wykorzystują jednak tzw. żołnierzy, których wystawiają do sprzedaży narkotyków, ściągania haraczy.

Warunki sprzyjające wstąpieniu do grup przestępczych: brak akceptacji i miłości, alkoholizm w rodzinie, uzależnienie młodego człowieka, przemoc w rodzinie i otoczeniu, brak pracy i wykształ-

⁵ O. Krajniak, *Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 209.

cenia, nieumiejętność rozróżnienia dobra od zła, poczucie beznadziei, brak planów na przyszłość⁶.

Przestępczość zorganizowana dzieli się w Polsce (stosunkowo powszechnie) na 3 rodzaje: kryminalną, ekonomiczną i narkotykową.

W kategorii przestępstw kryminalnych przewiduje się występowanie zdarzeń z użyciem broni palnej na tle porachunkowym o podział wpływów w grupach przestępczych, zwiększenie liczby kradzieży i handlu maszynami budowlanymi oraz rolniczymi znacznej wartości oraz ich redystrybucję i legalizację na podstawie fałszowania dokumentów. Wiązać się z tym może poszerzenie wpływów polskich grup przestępczych. Oznaczać to też może częściową integrację z istniejącymi grupami i zwiększenie udziału w innych organizacjach.

Utrzymywac się będzie również wzrost zorganizowanego przemytu nielegalnych migrantów pochodzących z krajów zagranicznych i czerpiących korzyści z cudzego nierządu. Również z podobną tendencją możemy mieć do czynienia w odniesieniu do liczby falsyfikatów walut w obrocie krajowym, czemu towarzyszyć będzie rozszerzone działanie polskich grup przestępczych zajmujących się przemytem falsyfikatów do różnych krajów.

W kategorii przestępstw zakresu przestępczości narkotykowej należy przede wszystkim oczekiwać pojawienia się rozgardiaszu w monitorowaniu substancji i prekursorów. W związku z dynamicznie zmieniającymi się sposobami produkcji narkotyków, pojawienia się nowych narkotyków syntetycznych, zastępowaniem prekursorów znajdujących się pod ścisłą kontrola innymi nowymi substancjami niepodlegającymi kontroli oraz utrudnieniami w monitorowaniu prekursorów i substancji chemicznych ze względu na dynamicznie rozwijające się sposoby produkcji.

Istnieje również realne niebezpieczeństwo powstania nowych zagrożeń przemytu prekursora do produkcji amfetaminy. Nastąpić może również wzrost nielegalnej produkcji narkotyków synte-

⁶ [Http://www.slideshare.net/wbgwsh/przestpczo-zorganizowana](http://www.slideshare.net/wbgwsh/przestpczo-zorganizowana), 4.06.2013.

tycznych i prekursorów z niekontrolowanych substancji, przy wykorzystaniu nowych metod produkcji oraz sprzętu. Nadal utrzymuje się zagrożenie ze strony substancji powodujących utratę świadomości, do takich należy np. GHB, ketamina, rohypnol. Należałoby również tutaj wskazać wzrost produkcji marihuany, w szczególności w wyniku organizowania profesjonalnych plantacji konopi indyjskich, rosnącego zagrożenia przemytem i handlem haszyszem, wzrostu przemytu heroiny oraz wzrostu zagrożenia przemytem prekursorów oraz narkotyków w formie nowych niekontrolowanych substancji. Powstają również nielegalne laboratoria do odzyskiwania prekursorów i narkotyków.

Ostatni rodzaj przestępczości zorganizowanej to przestępczość ekonomiczna(gospodarcza). Ta przestępczość zwiększa się zarówno w sektorze finansowym jak i gospodarczym. Przestępcze grupy zorganizowane w coraz większej mierze wykorzystują krajowy i międzynarodowy obrót handlowy do dokonywania przestępstw wyłudzeń podatku VAT oraz innych uszczupień celnopodatkowych na szkodę skarbu państwa. Działalność taka jednocześnie służy do inwestowania i legalizacji zysków przestępczych oraz pomnażania dochodów służących popełnieniu dalszych przestępstw. Sprawcy korzystają z coraz to nowszych urządzeń, czy narzędzi, jakie oferuje rynek finansowy: factoring, akredytywa, kredyty rewolwingowe. Grupy przestępczej korzystają z ekspertów w zakresie rachunkowości, prawa podatkowego i finansowego, celem jak najlepszego zakamuflowania działalności przestępczej oraz opracowywania i wdrażania nowych mechanizmów przestępczych⁷.

Wiele służb podejmuje się zadania zwalczania tego rodzaju przestępstw. Bezpieczeństwo państwa jest ważne, a dobro obywateli najważniejsze. Jest wiele organów podejmujących się eliminowania tej patologii. Podstawową jednostką jest Policja. Jest ona główną służbą, której ustawowym zadaniem jest walka z przestępczością. Dysponuje wieloma strukturami wyspecjalizowanymi

⁷ E. W. Pływaczewski, dz. cyt., s. 58–59.

w zwalczaniu różnych przejawów przestępczości, w tym także tej zorganizowanej. Do jej zadań należy:

- 1) ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
- 2) ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
- 3) inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- 4) wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;
- 5) nadzór nad strażami gminnymi (miejskimi) oraz nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi w zakresie określonym w odrębnych przepisach;
- 6) kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych;
- 7) współdziałanie z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;
- 8) gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych;
- 9) prowadzenie Krajowego Systemu Informatycznego⁸.

Również ważnymi służbami do walki z przestępczością są: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencja Wywiadu. Zadania tych służb zapisane zostały w ustawie z dnia z dnia 24 maja

⁸ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o *Policji*, tekst jednolity, Dz. U. z 2011 r., nr 287, poz. 1687 z późn. zm.

2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu. Do ich zadań należą:

Zadania ABW:

- 1) rozpoznawanie, zapobieganie i zwalczanie zagrożeń godzących w bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz jego porządek konstytucyjny, a w szczególności w suwerenność i międzynarodową pozycję, niepodległość i nienaruszalność jego terytorium, a także obronność państwa;
- 2) rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw:
 - a) szpiegostwa, terroryzmu, naruszenia tajemnicy państwowej i innych przestępstw godzących w bezpieczeństwo państwa,
 - b) godzących w podstawy ekonomiczne państwa,
 - c) korupcji osób pełniących funkcje publiczne, o których mowa w art. 1 i 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, jeśli może to godzić w bezpieczeństwo państwa,
 - d) w zakresie produkcji i obrotu towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa,
 - e) nielegalnego wytwarzania, posiadania i obrotu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, bronią masowej zagłady oraz środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi, w obrocie międzynarodowym oraz ściganie ich sprawców;
- 3) realizowanie, w granicach swojej właściwości, zadań służby ochrony państwa oraz wykonywanie funkcji krajowej władzy bezpieczeństwa w zakresie ochrony informacji niejawnych w stosunkach międzynarodowych;
- 4) uzyskiwanie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego.

Działalność ABW poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej może być prowadzona w związku z jej działalnością na terytorium państwa wyłącznie w zakresie realizacji zadań określonych w ust. 1 pkt 2.

Zadania AW:

- 1) uzyskiwanie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej oraz jej potencjału ekonomicznego i obronnego;
- 2) rozpoznawanie i przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym godzącym w bezpieczeństwo, obronność, niepodległość i nienaruszalność terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) ochrona zagranicznych przedstawicielstw Rzeczypospolitej Polskiej i ich pracowników przed działaniami obcych służb specjalnych i innymi działaniami mogącymi przynieść szkodę interesom Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) zapewnienie ochrony kryptograficznej łączności z polskimi placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi oraz poczty kurierskiej;
- 5) rozpoznawanie międzynarodowego terroryzmu, ekstremizmu oraz międzynarodowych grup przestępczości zorganizowanej;
- 6) rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi oraz towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią masowej zagłady i zagrożeń związanych z rozprzestrzenianiem tej broni oraz środków jej przenoszenia;
- 7) rozpoznawanie i analizowanie zagrożeń występujących w rejonach napięć, konfliktów i kryzysów międzynarodowych, mających wpływ na bezpieczeństwo państwa, oraz

podejmowanie działań mających na celu eliminowanie tych zagrożeń;

8) prowadzenie wywiadu elektronicznego⁹.

Kolejnymi służbami należącymi do najważniejszych w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej są Straż Graniczna i Służba Celna. Ich kompetencje również są zapisane w odpowiednich ustawach.

Jeśli chodzi o uprawnienia Straży Granicznej to stwierdzić należy, że zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy w celu rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń, funkcjonariusze Straży Granicznej pełnią służbę graniczną, prowadzą działania graniczne, wykonują czynności operacyjno-rozpoznawcze i administracyjno-porządkowe oraz prowadzą postępowania przygotowawcze według przepisów kodeksu postępowania karnego, a także wykonują czynności na polecenie sądu i prokuratury oraz innych właściwych organów państwowych w zakresie, w jakim obowiązek ten został określony w odrębnych przepisach. W ramach tych czynności funkcjonariusze mogą oczywiście uzyskiwać dane o osobach, przetwarzać je a także wykorzystywać specjalne instrumenty jak kontrola operacyjna, zakup kontrolowany, czy dostawa niejawnie nadzorowana, ale o tym mowa będzie w dalszej części pracy.

Straż Graniczna może w celu wykonywania swoich ustawowych zadań współdziałać także z innymi służbami oraz z organami administracji rządowej, jednostkami samorządu terytorialnego oraz innymi jednostkami organizacyjnymi, zaś w zakresie ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego współdziała z organami ochrony granic innych państw¹⁰.

Służby celne ze względu na realizowane przez nie zadania mają ogromne znaczenie dla zwalczania przestępczości organizo-

⁹ Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, tekst jednolity, Dz. U. z dnia 14 czerwca 2002 r.

¹⁰ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, Dz. U. z 2011 r., nr 116, poz. 675.

wanej, zwalczając przemyt narkotyków, broni oraz wyrobów akcyzowych. Podstawowymi aktami prawnymi dla funkcjonowania służby celnej są: ustawa z dnia 24 lipca 1999 r. o Służbie Celnej oraz ustawa z dnia 20 marca 2002 r. o przekształceniach w administracji celnej oraz o zmianie niektórych ustaw.

Do najważniejszych zadań służby celnej należy:

- sprawowanie kontroli celnej obrotu towarowego z zagranicą,
- wymiar i pobór należności celnych i podatkowych w części naliczanej na granicy państwa (VAT, akcyza),
- zwalczanie przemytu i przeciwdziałanie oszustwom celnym.

Dla realizacji tych celów służby celne współpracują z innymi służbami, zwłaszcza ze Strażą Graniczną i organami podatkowymi także ze służbami celnymi i śledczymi innych państw¹¹.

W polskich realiach przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie jest problemem nowym i nadal w zasadzie nieznanym, co więcej, jest on bardzo ważny nie tylko z punktu widzenia jego znaczenia społecznego, ale też, dlatego, że dotyczy on w znacznym stopniu wiarygodności organów państwa i potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego kraju. Przedstawić należało, więc tę tematykę z dwóch powodów. Po pierwsze istnieje coraz większe zagrożenie przestępczością zorganizowaną, jako zjawiskiem dynamicznie ewoluującym i nieprzewidywalnym. Należy, więc, dążyć do jego szczegółowego poznania, jak również wypracować metody prognozowania, co będzie stanowić podstawę do skoordynowanych działań zapobiegawczych. Po drugie zjawisko to na gruncie polskim jest w istocie kryminologicznie niezdiagnozowane, a poprzez fałszywe przedstawienie w mediach jego zwalczanie częstokroć jest utrudnione¹².

¹¹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r., o Służbie Celnej, Dz. U. z 2009 r., nr 168, poz. 1323.

¹² <http://kultura.onet.pl/ksiazki/fragmenty/przestepczosc-zorganizowana-w-polsce-i-jej-zwalcza,1,5344896,artykul.html>, 4.06.2013.